

Morotsrött

Bo Severin

Om hårfärgens betydelse för rättskipningen

Det gick inte bort ens med motorcykelkedjeolja, diskmedel eller VIM. Håret var rätt sagt rött, morotsrött. Hur mycket rådmannen än slet i duschen, så var det rött. Samma hennafärg, som gav glans åt hustruns mörka hår, gjorde rådmannens av tankar grånade hår morotsrött. Det förblev morotsrött.

Får en svensk domare ha morotsrött hår? Det står ingenting i lagboken om det. När rådmannen kör till sitt arbete i domstolen nästa dag, tänker han mycket på sitt morotsröda. Men han lugnar sig med tanken att skipandet av rättvisa står över sådana personliga egenheter.

Han hade gått den vanliga, långa vägen till det där jobbet med kluba och lagbok. Studier i juridik, praktik i tingsrätt med prövning av hans lämplighet för domaryrket, praktik i hovrätt med prövning av hans lämplighet för yrket, praktik i tingsrätt igen med prövning av hans lämplighet, ny praktik i hovrätten med prövning av hans lämplighet och ett par år i departement med prövning av hans lämplighet. Det hade tagit tillsammans 37 år efter studentexamen. Nu satt han här i bilen med morotsrött.

Nu hör det till saken att man länge debatterat, hur vi skall vara säkra på att våra domare väljes ur eliten av eliten? Regeringens utredare, departementstjänstemän, riksdagstjänstemän och lagskrivare i olika befattningar har länge utrett detta och kommit till det resultatet att de själva bör utses. Eftersom den s k grannlagenheten förbjuder att detta säges rent ut, har man sagt att en domare känns igen på ansiktslösheten, serviceinriktningen, förmågan att ägna halva arbetstiden åt att läsa och tillgodogöra sig alla de lagbestämmelser, departementschefsuttalanden, lagrådsyttranden, socialstyrelsemeddelanden, riksåklagarformulär samt domar från HD och hovrätterna, som regnar över landet. Därutöver skall de kunna följa den s k samhällsutvecklingen, d v s bilda sig en uppfattning om barns, familjers, unga lagöverträdarens problem och om vad som i övrigt försiggår. Den tid som blir över skall de ägna åt att bli samhällstillvända. - Domarna skall vidare behärska komplicerade lagregler och alla byråkratiska procedurer.

Allt det där kan jag ju, tänker domaren på vägen till arbetet. Men så skall han ju också vara omdömesgill i det privata, visa personlig mog-

nad och livserfarenhet. Gör han det, om han kommer till tingsrätten med morotsrött?

Och hur går det med min befordran, tänker han vidare. Där blir det säkert kommentarer: "Rådmannen kom en gång till tingsrätten med morotsfärgat hår".

Det räcker inte med att rättvisa skipas, tänker han, det skall också synas att rättvisa blir skipad.

Jag struntar i vad de etablerade rövslickarna anser, fortsätter han och stampar hårdare på gaspedalen. Motorcykelsäsongen hade ju inte börjat ännu. Motorcyk., ja, där var ju redan ett problem. Det är nog bra med självständighet och förmåga att stå emot opinionstrycket, men har du inte redan tagit ut vad som finns att hämta när det gäller tolerans mot självständighet genom motorcykeln? Den står visserligen i garaget just nu, men när det blir fråga om befordran, så kommer den nog fram, tillsammans med det morotsfärgade. Rådmannen biter ihop tänderna och kör vidare. Min fru tycker om mig i alla fall.

Domarna skall vara självständiga, visserligen, men också lojala heter det ju. Jag är väl lojal i alla fall, tänker han.

I nästa kurva infinner sig tvivlet igen. En domare skall inte ha omdöme, det heter inte så, det heter att han skall *visa* omdöme. Till omdömet hör det personliga uppträdandet i domstolen. Är det omdömesgillt att komma med morotsfärgat hår till domarsätet? "Det är snyggt till din gröna tröja och röda pullover", hade hustrun sagt. Det kan hon säga. Hon bryr sig inte om att alla de andra små rådmännen sitter i kavajer och att hovrättsråden i hovrätten har mörka kostymer.

Nu hade saken blivit allvarlig. Varför är det egentligen så farligt med morotsrött hår? Rådmannen styr nu med iakttagande av den omsorg och försiktighet trafiksituationen kräver in bilen på en sidoväg, stiger ur, sätter sig under en gammal ek och börjar fundera. Är morotsrött på något sätt ett hot? I så fall mot vad?

Kan det vara ett hot mot domstolens auktoritet? (Hypotes 1) Vilar domstolens auktoritet på domarnas utseende kanske?

Är det ett hot mot allmänheten? (Hypotes 2).

Mja, hur är det egentligen? Vi har ju inte peruk som i England. Och där kan ju domarna ta av sig peruken när det är varmt, kokettera med den och förresten vara helt mänskliga under den. Hjälper peruken dem på något sätt?

Arméofficerare, sjöofficerare, krigsflygare, busschaufförer har uniform. Men de bär den helst bara i arbetet. När såg du en kapten i snabbköpet sist? Eller en krigsflygare? Är de generade för sina uniformer? Eller är de rädda för att vanhelga uniformen genom att gå med filmjolk och dasspapper i en korg?

Vissa arbeten kräver kännetecken. Allmänheten måste veta vem som är polis eller konduktör. Men kan det vara så att vissa arbeten dessutom kräver att man inger respekt redan genom sitt yttre. Inte bara genom att vara hel och ren utan genom en speciell stil. Och skall det vara en vänlig, samtalsinbjudande stil, en skojig, livsbejakande stil, eller en avskräckande stil? Kanske gäller det ibland att skrämna allmänheten från att ställa besvärande frågor, genom att inge respekt.

Kan det rent av vara så att eftersom du inte har uniform i arbetet, i ett arbete som kräver den rättssökande allmänhetens respekt, just därför måste du anlägga en inre uniform: Den intetsägande klädseln, den intetsägande minen och framförallt, frånvaron av något uppseendeväckande överhuvud, plus den värdiga gången, det intetsägande talet under tiden ända fram till domslutet?

Är det så, måste de reagera när jag kommer fram, tänkte vår man. Det skall bli intressant. Rött hår är kanske som om inte bara korgosarna i kyrkan räcker ut tungan åt allmänheten, det är kanske som om kyrkoherden själv demonstrerar sina tatueringar under högmässan. Är det så, vilar vårt rättssamhälle på bräcklig grund, tänker han.

På vägen utanför ser rådmannen två motorcyklister möta varandra. Den ene kör Harley Davidson. Den andre hälsar. Harley Davidson-mannen hälsar inte tillbaka.

Jag är oavsättlig. Även om jag inte blir befördrad, så kan de i varje fall inte kasta ut mig, tänker rådmannen och fortsätter färden, men med reducerad fart. Kanske blir jag förflyttad till länsrätten, tänker han igen. Förresten finns det ju inte bara kolleger på arbetet. I dag skall Hälar-Lennart och Slagsmåls-Andy träda inför skranket. Deras reaktion blir svaret på hypotes 2.

Rättsäkerheten består till stor del i förutsebarhet. Det finns ingen Hälar-Lennart eller Slagsmåls-Andy, som kan förutse att domaren har färgat håret morotsrött när han skall få sitt livsöde bestämt. Det är domarens uppgift att hjälpa de svaga och ordlösa att artikulera sig inför domstolen. Gör han det genom att uppträda med morotsfärgat hår? Hälar-Lennart och Slagsmåls-Andy väntar sig nog helt andra prylar av sin domare. Den där domaren borde spana litet på hur han ser ut, kommer de att säga sig.

Nu får det vara nog, tänker vår man och stampar på nytt på gaspedalen. Mitt hår är mitt och nu är det jag, som bestämmer, hur jag vill se ut.

Men hur skall jag kunna uppmuntra de blyga och rädda? Hur skall jag kunna hålla de utmanande på mattan när jag sitter där med morotsrött hår? Mitt enda stöd är ju min eventuella auktoritet, och var finns den hos en domare, som färgat håret morotsrött?

Sedan finns det ju åhörare också i rättssalen. Deras högsta önskan är alltid att få se domaren somna eller sprinta mot dasset, trilla ned från podiet eller snyta sig i handen. Vad skall de säga?

Knappt inkommen i tingsrätten får ett fläskigt motorcykelljud rådmannen att sätta sig. Visst tusan, tänker han. Det är med domstolens värdighet som med Harley Davidson-andan. Gänget som håller ihop. Ritualerna. Harley Davidson-folket har det fläskiga ljudet, den bredbenta gången, ölmagen och de fransiga jackorna med påskriften "Tuta om du är kåt". Domarna har den prydliga, anonyma kavajkostymen, som inte kan förarga någon (mer än en Harley Davidson-man), den värdiga gången, det dröjande, docerande talet och den okränkbara värdigheten.

På vägen in i rättssalen möter han kollegan Klok.

Vad har du gjort med håret? sa Klok.

Ingenting, bara tonat litet, sa vår man. Det borde du också göra, jag tycker att du börjar se litet maläten ut.

Ditt hår är morotsrött och jag sitter inte tillsammans med dig i rätten, sa Klok. Du drar löje över domstolen!

Things are really moving fast, tänkte vår man. There came the first answer.

Med fasta och snabba steg, för att hindra den klipske, men inte alltid så diplomatiska notarien från att säga något, gjorde rådmannen entré i rättssalen, hälsade snabbt på de i håret lagom tonade nämndekvinnorna och kallade på parterna.

Hälar-Lennart och Slagsmåls-Andy kom in. Båda i polotröjor. Slagsmålsandy hade morotsfärgat hår.

Även hypotes nr 2 hade fått sitt svar.

Forfatteroplysninger:

Bo Severin er rådmann ved Lunds tingsrätt. Har tidligere arbejdet i Göta hovrätt og i finansdepartementet i Stockholm. Han interesserer sig særligt for bevisbedømmelsesspørgsmål.